

Järvamaa kool, õpetajad, omavalitsused

Demokraatlik riigikord tähendab eelkõige demokraatiat altpoolt, milleta pole võimalik edaspidine poliitiline, majanduslik ja kultuuriline areng ka Järvamaal. Sotsioloogide arvates olevat Eestis 65% ja Venemaal 90% «poliitilist pööblit» — ükskõikset, argihuvist tähtsustavat ja mittepädevat rahvast, kellega on kerge manipuleerida.

Demokraatia altpoolt teostub valla-, eluvi- ja linnaomavalitsustes.

Teadupärast kool detsentraliseeritakse, allutades kohalikele omavalitsustele. See on loogiline, nii on toimitud tsiviliseeritud maailmas, ka esimeses Eesti Vabariigis. Järvamaa vallad, linnad ja maavalitsus olid tollal väga hariduslembed, suutes luua parima maakoolide võrgu Eestis.

Kuid koolide omavalitsustele allutamine peab olema väga läbimõeldud, meie vaesel ja kahjuks veel poliitiliselt ebastabiilsel ajal ei tohi vastu võtta otsuseid, millel puuduvad eelkõige ainelised tagatised.

Juba esimeses Eesti Vabariigis juhiti tähelepanu omavalitsusliku haridussüsteemi teatud külgedele ja vajakaajäämistele,

mille üle tasuks ka praegu mõelda.

♦ **Võimu delegeerimine ühe astme võrra allapoole viib allapoole ka arusaamise probleemidest ja nende lahendamise võimalustest.** Üldriiklik seisukoht asendub oma mätta otsast vaatamisega, mis teadagi ahendab silmapiiri. On arvatud, et igal maakonnal olgu oma hariduskontseptsioon. Raske on aru saada, mille poolest haridus Järva moodi peaks erineva haridusest Viljandi või Rapla moodi? Oma hariduskontseptsioon võiks olla Kirde-Eestil, saartel ja võib-olla ka Kagu-Eestil.

♦ **Vallad on erineva suuruse, jõukuse ja suhtumisega haridusse** (praegustes Järvamaa omavalitsustes näivad ülekaalus olevat suupõllumeeste, vähem hariduse, kultuuri ja meditsiini esindajad). Tekivad käärid vabariigi ja sama maakonna erinevate koolide vahel. Vaesemate või ükskõiksemate valdade lapsed on halvemas olukorras. Esialgu on ilmselt vaja kooli finantseerida ja õpetajatele palka maksta riikliku süsteemi kaudu. Soomes maksab riik pool õpeta-

(Järg 4. lk.)

Järvamaa kool ...

(Algus 1. lk.)

jate palgast. Rootsis minnakse sel aastal üle koolide haldamisele omavalitsuste poolt, kuid selles suunas tehti ettevalmistusi terve sajand.

♦ **Veel pole koos valdade eelarve, pole selgunud põllunduse edasise arengu perspektiivid** (kas talud, osäühistud, suurmajandid). Seni toimis koolide ainelise toetamise poolfeodaalne süsteem: kus rikkus ja hea herra, seal ka kool kosus ja kasvas. Kus vastupidi, seal vaesus ja allakäik. Ei tahaks, et selline süsteem jätkuks ka valdade puhul. Valdade vaesus või taipamatus võib viia väikeste koolide, bussiliinide kaotamiseni, samuti vaesemate perede laste söögiraha dotatsiooni ärajätmise, lasteasutuste liitmiseni mitte otstarbekuse, vaid rahapuuduse tõttu. Siin oleks vaja riigi abi, õpilane ei tohiks kannatada. Väikeriigi suurim väärtus on haridus ja kultuur.

♦ Juba esimeses Eesti Vabariigis kardeti, seda kardetakse praegu ka Rootsis, et **omavalitsustegelased hakkavad valima õpetajaid, eriti koolijuhte mitte professionaalsete oskuste, vaid parteilise kuulumise järgi.**

Esimeses Eesti Vabariigis kuulus Järvamaa maavalitsus ja koolivalitsus (J. Söödor, A. Härma) pahempoolsetele parteidele (sotsiaaldemokraadid, tööerakondlased), kes Järvamaa koolide kujundamisel palju kasulikku tegid. Kuid poliitiline võitlus kandus siin üle koolidesse, eriti Paide Ühisgümnaasiumi. Koolijuhid, osa õpetajaid ja õpilasi olid kohalike parempoolsete ringkondade, nende parteide ja ülikonservatiivse maakonnalehe «Järva Teataja» pideva rünnaku all. Viimane arvas õpetajatele süüks punaseid meeleolusid, eba-isamaalisust, isegi sugulist lodevust.

♦ **Järvamaal on ka vene keskkool.** Eesti vene koolides on teadagi psühholoogiline, sotsiaalne ja kultuuriline olukord, eriti nüüd, kui Eesti iseseisvus, ebakindel ja vähemsoodne. Eesti vene koolides õpetati sügavalt ja läbimõeldumalt paljusid aineid, eriti reaal- ja loodusteaduslikke. Tugevamad olid tavad, paraku küll enam sovetlikud ja humanistlikust kultuurist lähtuvad. (Eesti koolid olid tugevamad võõrkeelte õpetamises, muusika-, töö- ja kunstõpetuses.) On ilmne, et vene koolid

säilitavad selle, mis oli hea.

Ümber tuleb korraldada muidugi ühiskondlik-poliitiliste ja humanitaarainete õpetamine. Need koolid peaksid lähtuma põhimõttest: demokraatlikule ja humanistlikule vene haridusele, õigeusklikule eetikale ja moraalsele toetumisele (see ei välista maailmavaatelist pluralismi).

JÜRI PUVI